

BEYŞEHİR'DE MOĞOL EMİRİ İSMAİL AĞA DÖNEMİNE AİT FARŞÇA-ARAPÇA SANDUKALAR*

*İbrahim KUNT**

*Hüseyin MUŞMAL***

*Mustafa ÇETİNASLAN****

ÖZET

Beyşehir ve çevresi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte Eşrefoğulları'nın merkezi olmuş, Eşrefoğulları'ndan sonra ise Moğol Emiri Halil Ağa-zâde İsmail Ağa'nın hâkimiyetine girmiştir. İsmail Ağa Beyşehir yöresinde yaklaşık 44 yıl (1335-1379) hüküm sürmüş ve bu dönemde gerek Beyşehir merkezinde gerekse Beyşehir'e bağlı bazı köylerde birtakım eserler yaptırmıştır.

Beyşehir merkezindeki Vuslat Parkında iki, Vuslat Parkı devamındaki Sevgi adasında iki ve Eşrefoğlu Külliyesi içerisinde bulunan Yarım Türbe'de (Emir Türbesi) bir adet olmak üzere, Moğol Emiri İsmail Ağa dönemine tarihlenen toplam beş sanduka bulunmaktadır. Bu çalışmada Moğol Emiri İsmail Ağa dönemine tarihlenen söz konusu sandukalar, tarih, sanat tarihi ve dil özellikleri açısından incelenmiştir.

Sandukaların baş taraflarında yer alan kimlik bilgileri ve ayak taraflarında yer alan vefat tarihi ile ilgili ifade ve bilgilerden hareketle söz konusu sandukaların XIV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendiği görülmektedir. Sandukaların baş ve ayak taraflarındaki metinler Arapça, sağ ve sol cephelerindeki metinler ise bütünüyle Farsça olarak hazırlanmıştır. Sandukalar üzerinde yapılan incelemelerde, bunlardan iki tanesinin özgün yerinin İsmail Ağa tarafından yaptırılan Çilledar Sultan Zaviyesi olduğu kesin olarak anlaşılmıştır. Diğer üç sandukanın ise tarih, dil ve sanat özellikleri açısından yine İsmail Ağa döneminde yaptırılan Kalenderhâne ve Afşar Bey zaviyelerine ait olması muhtemeldir.

Anahtar Kelimeler: Beyşehir, Sanduka, İsmail Ağa, Tekke-Zaviye, XIV. yüzyıl.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: ibrahimkunt@yahoo.com

**Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: hmusmal@hotmail.com

*** Dr. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, e-posta: cetinaslanmustafa@hotmail.com

PERSIAN-ARABIC SARCOPHAGUS' FROM MONGOLIAN EMIR ISMAIL AGA PERIOD IN BEYSEHIR

ABSTRACT

Beyşehir and around of it was the center of Eşrefoğulları Principality upon collapsing Anatolian Selçuklu. After Eşrefoğulları Principality, it was dominated by Mongolian Emir Halil Aga-zade Ismail Aga. Ismail Aga reigned in Beyşehir approximately 44 years (1335-1379) and got some artifacts built in the centre of Beyşehir or villages. Some of these artifacts that he allocated from, were Kalenderhane, Çilledar Sultan and Afşar Bey zawiya's and any of them haven't reached today. But today there are five sarcophagus' from Mongolian Emir Ismail Aga and two of them are in Vuslat Park in centre of Beyşehir, two of them are in Sevgi Island and one of them is in Emir Turbe in Eşrefoğlu Külliye (complex). In this study 5 different sarcophagus' which dated to Mongolian Emir Ismail Aga period have been investigated, in terms of history, art history and language properties.

It is possible to date these sarcophagus' to second half of XIV. century with reference to information on the head and foot stones. The informations about dead person's name and date of death on head and foot Stones of sarcophagus were written in Arabic; all the texts on right and left side of sarcophagus were written in Persian. In the researchs on sarcophagus' it has been determined that the first place of two sarcophagus is Çilledar Sultan Zawiya which was built by Ismail Aga. Other 3 sarcophagus belong to Kalenderhane and Afşar Bey Zawiya's in terms of history, art history and language properties likely.

Key Words: Beyşehir, Sarcophagus, Ismail Aga, Dervish lodge-zawiya, XIV. Century.

BEYŞEHİR'DE MOĞOL EMİRİ İSMAİL AĞA DÖNEMİNE AİT FARŞA-ARAPÇA SANDUKALAR

GİRİŞ:

Beyşehir ve çevresi Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte Eşrefoğulları'nın merkezi olmuş, Eşrefoğulları'ndan sonra ise Moğol Emiri Halil Ağa-zâde İsmail Ağa'nın hâkimiyetine girmiştir¹. 1328 yılında Karamanoğlu Musa Bey Beyşehir'i hâkimiyeti altına almış ve İsmail Ağa'yı Beyşehir Beylerbeyliği'nde bırakmıştır². İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın 1335 yılında ölümünden sonra İsmail Ağa'nın Beyşehir havalisinde tam bağımsız olarak hareket etmeye başladığını söylemek mümkündür. Bu tarihten sonra İsmail Ağa Beyşehir yöresinde yaklaşık 44 yıl (1335–1379) hüküm sürmüş ve bu dönemde gerek Beyşehir merkezinde gerekse Beyşehir'e bağlı bazı köylerde birtakım eserler yaptırmıştır. Zengin vakıflar tahsis ettiği bu eserlerden, Beyşehir merkezindeki Kalenderhane, Çilledar Sultan ve Afşar Bey zaviyeleri

¹ Çiftçiöğlu, 2002: 1.

² Konyalı, 1991: 50; Sümer, 1996: 75.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

günümüze ulaşamamıştır. Ancak Beyşehir merkezinde yaptırdığı medresenin³ türbesi ile taç kapısı, Afşar Köyü’ndeki köprü ve belediye hamamı olarak bilinen hamam halen ayakta⁴.

İsmail Ağa’nın Beyşehir yöresinde hüküm sürdüğü sırada Karamanlılarla iyi geçindiği, emrindeki 6000 Tatarla Karamanoğulları beyliğinin hizmetine girdiği⁵ ve vefatına kadar Karamanlıların hizmetinde kaldığı anlaşılmaktadır⁶. İsmail Ağa’nın Memluk Sultanı ile yazışmalar yaptığı⁷, ölümüyle birlikte yerine oğlu Emînüddeve’nin geçtiği ve onun da kısa bir müddet Beyşehir ve çevresine hükmettiği bilinmektedir⁸.

Beyşehir ve çevresinde yaptırdığı eserleriyle tanınan İsmail Ağa’nın hayatı hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. 1379 yılında vefat eden İsmail Ağa, Beyşehir’de yaptırdığı medresesi içerisindeki türbesine gömülmüştür⁹. İsmail Ağa’nın kendi adını taşıyan medresesinin kitabesinden¹⁰ ve mezar taşından babasının adının Halil olduğu anlaşılmaktadır¹¹. Ancak bir Moğol Beyi olan İsmail Ağa’nın nereli olduğu kesin olarak bilinmemektedir. İsmail Ağa ile ilgili bilgi veren kaynaklarda oğullarından da bahsedilmekte ve sadece Emînüddeve’nin adı verilmektedir. Emînüddeve, babasının ölümüyle birlikte, onun gibi Karamanlılara bağlı olarak Beyşehir ve çevresinde emir sıfatıyla hüküm sürmüştür. Emînüddeve Karamanoğulları Beyliği’nin düzenlediği seferlere de Beyşehir Hâkimi olarak emrindeki 8.000 askeriyle iştirak etmiş ve Karamanoğlu Alâeddin Bey’in Hamidoğulları ile ilgili bir mesele hususunda tertip ettiği bir divanda da ileri gelen beylerle birlikte hazır bulunmuştur¹². Ancak Emînüddeve’nin ne zamana kadar Beyşehir’de hâkim olduğu, ne zaman vefat ettiği ve nerede medfun bulunduğu bilinmemektedir. İsmail Ağa’nın Emînüddeve ismindeki oğlunun dışında Seydî Ahmed isminde başka bir oğlu daha bulunmaktadır¹³. Ancak Seydî Ahmed’in hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Bu çalışmada ele alınan Farsça sandukalardan¹⁴ bir tanesi İsmail Ağa’nın oğlu Seydî Ahmed’e aittir. Söz konusu sanduka Beyşehir’de İsmail Ağa tarafından yaptırılan Çilledar Sultan Zaviyesi’ndeki türbede bulunuyordu¹⁵. *Çilledar Sultan Zaviyesi* şehre 3 km mesafede Beyşehir Gölü’nün güneyinde *İskender* adıyla anılan bölgede bir tepenin yamacında yer alıyordu¹⁶. Zaviyenin bulunduğu bölgenin ismi belgelerde *Yelten* olarak da ifade edilmektedir¹⁷. Zaviyenin

³ Eşrefoğlu Cami’nin hemen batısında yer alan ve halk arasında Taş Medrese olarak tanınan bu medresenin Anadolu’daki İlhanlı egemenliği sırasında, 1370 yılında, İsmail Ağa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Medresenin banisi ve yapım tarihi Arapça kitabesinden tespit edilmektedir Sözen, 1972: 161; Erdemir, 1999: 94; Kitabenin metni için bkz. Akyurt, 1940: 122; Halil Edhem, 1330: 146; Çiftçioğlu, 2002: 4; Konyalı, 1991: 255.

⁴ Çiftçioğlu, 2002: 1.

⁵ Şikarî, 1946: 31, Konyalı, 1991: 261; Çiftçioğlu, 2002: 3.

⁶ Şikarî Tarihinde birçok vesile ile İsmail Ağa ve Beyşehir’den bahsedilmektedir. Bazı örnekler için Bkz. Şikarî, 1946: 74, 76, 145, 146, 120.

⁷ Konyalı, 1991: 261; Çiftçioğlu, 2002: 3.

⁸ Konyalı, 1991: 265; Konyalı’nın Emindü’l-devle hakkında verdiği bilgiler Şikarî kaynaklıdır. Bkz. Şikarî, 1946: 106–107.

⁹ Zamanla ziyaretgâh haline gelen bu türbe yöre halkı tarafından Süt Dede olarak anılmaktadır. Bu ismin sütü olmayan veya sütü kesilen kadınların türbeyi ziyaret ederlerse sütlerinin geleceklerine inandıklarından kaynaklandığı söylenmektedir (Konyalı, 1991: 272; Çiftçioğlu, 2002: 1).

¹⁰ Medreseye ait kitabenin metni için bkz. Akyurt, 1940: 122; Halil Edhem, 1330:146; Çiftçioğlu, 2002: 4; Konyalı, 1991: 255–256.

¹¹ İsmail Ağa’nın mezar taşında “*İntekale’l-emru el-merhûm, El-mağfûr es-sa’îd eş-şehîd, İsmâil Ağa bin Halil Ağa Teğammede hüma’llâhu Bi-gufrânihi kütibe fî evâ’ili Şevvâl sene Semânine ve seb’a mie*”. yazılıdır.

¹² Çiftçioğlu, 2002: 3.

¹³ Konyalı: 1991: 98–99.

¹⁴ Arapça’da “*kutu, sandık*” anlamındaki sundûk kelimesinden gelen sandûka tabutla aynı anlamı karşılayan bir mezar taşı çeşididir (Bozkurt, 2009: 102).

¹⁵ Konyalı, 1991: 99.

¹⁶ Konyalı, 1991: 97.

¹⁷ VGMA, HD, Nr.1079, vr.100a, 1079, vr.101b.

İsmail Ağa tarafından XIV. yüzyılın ikinci yarısının başlarında yaptırıldığı bilinmektedir¹⁸. Bir külliye şeklinde yaptırıldığı anlaşılan zaviye; aşhane, tabhane, derviş odaları, şeyh dairesi ve türbeden oluşmaktaydı¹⁹. 1934 yılında yayımladığı çalışmasında Memduh Yavuz, “Zaviyenin türbesinin doğusunda bulunan yıkıntı çok eskiden bir takım taş odaları, mutfak, mescit gibi müstemilatı ihtiva eden yapı imiş. Buraya devam edenlere yemek çıktığı gibi, burada ders de okutulmuş. Memlekete ilk gelen yabancı kimselere de buradan yemek ikram olunmuş” yazmaktadır²⁰.

Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında zaviye harabe haline gelmiş, daha sonra türbesi Beyşehir Kaymakamı Abdünnafi tarafından yıktırılmış²¹ ve türbe taşları başka yerlerde devşirme malzeme olarak kullanılmıştır²². İçinde üç sandukanın bulunduğu söylenen²³ tabanı taş döşeli türbe, sekizgen gövdeli olup, içten kubbe dıştan konik külahla örtülüdür²⁴. Memduh Yavuz, 1934 yılında gördüğü türbe hakkında, “Türbe basit bir şekilde olup sonradan onartılmıştır. Kapısı açılıp içeri girilince küçük bir aralığa ve bunu müteakip sadece bir kemere tesadüf edilir. Kemer geçilerek merkadlerin yanına varılır. Bu yerde iki tane merkad vardır. Diğer birisi daha merkad gibi görünürse de burası esasen mum dikilen taşır” yazmaktadır²⁵. 1966 yılında yalnız temelleri görülebilen türbe, bugün tamamen yok olmuştur²⁶. Zaviyenin yanında bulunan ve sonradan yıktırılan türbedeki Selçuklu tarzı sandukaları Beyşehir müftüsü Ömer Tekin Bey’in Eşrefoğlu Cami’nin bahçesine naklettirdiğini söyleyen ve bu sandukaları gören İ.H. Konyalı, bir sandukanın ayak tarafındaki kitabeyi “Bu türbe merhum ve mağfur H. 765 yılında ölen İsmail Ağa oğlu Seydî Ahmed” şeklinde okumuştur. Diğer sandukanın ise 777/1375 yılında ölen Mihr Ağa kızı Arab Melek Hatun’a ait olduğunu ifade etmektedir. Konyalı, Mihri Ağa kızı Arap Melek Hatun’un İsmail Ağa’nın oğlu Seydî Ahmed’in eşi olduğunu tahmin etmektedir²⁷. Her iki sandukada bu çalışmada ele alınmaktadır.

İsmail Ağa’nın Beyşehir’de yaptırdığı eserlerden bir diğeri de *Kalenderhane Zaviyesidir*. Zaviye Beyşehir merkezinde muhtemelen Evsat Mahallesi’nde bulunuyordu. İ. H. Konyalı, Kalenderhane Zaviyesi’nin 1960’lı yıllarda Müftülük binasının kible tarafında olduğunu ve çevresinde bir türbe ile mezarlık bulunduğunu belirtmektedir²⁸ 1354 yılında İsmail Ağa tarafından yaptırıldığı bilinen zaviyeden geriye kırık bir kitabeden başka hiçbir iz kalmamıştır²⁹. İsmail Ağa’nın 1362 tarihinde bir vakfiye tanzim ettirerek müesseseye bazı gelirler vakfettiği de bilinmektedir³⁰. Arşiv belgelerinde bu zaviyenin Emir Muhyiddin İsmail bin el-Hâc Hüsameddin tarafından Kalenderhane taifesinden Şeyh Cemaleddin Savi’ye bağlı mücavirin ve misafirine şart edildiği anlaşılmaktadır³¹.

¹⁸ Halil Edhem 1914 yılında Çilledar Sultan Zaviyesini incelemiş, Türbe üzerinde mevcut olduğunu belirttiği Farsça kitabenin 755/1354–55 tarihli olduğunu yazmıştır. (Halil Edhem, 1330: 148).

¹⁹ Konyalı, 1991: 97–99; Çiftçioğlu, 2002: 8.

²⁰ Yavuz, 1934: 62.

²¹ Konyalı, 1991: 98.

²² Çiftçioğlu, 2002: 8.

²³ Konya Müzesi Müdürü Yusuf Akyurt 1936 yılında Beyşehir’de yaptığı incelemelerde Çillezar Sultan Türbesi içinde Selçuk tarzında ve sanduka şeklinde 3 kabir taşı bulunduğunu ve birisinin yazısız olduğunu ifade etmektedir (Akyurt, 1940: 125).

²⁴ Konyalı, 1991: 98–99.

²⁵ Yavuz, 1934: 61.

²⁶ Zaviye yıkılmadan evvel önünde çingiraklı bir kuyusu da bulunmaktaydı (Konyalı, 1991: 98–99).

²⁷ Konyalı, 1991: 98–99.

²⁸ Konyalı, 1991, s. 251.

²⁹ İ.Hakkı Konyalı’nın Beyşehir Müftülük binasının önüne atılmış olarak bulduğu kırık kitabenin metni ve çevirisi için bkz. Konyalı, 1991: 251, 270. Erdoğan, Kalenderhane Zaviyesinin, kitabesine göre Emir Mecdüddin İsmail bin Hacı Hüsameddin tarafından 1354 yılında tamir ettirilmiş olduğunu ifade etmektedir (Bkz. Erdoğan, 1998: 172).

³⁰ Çiftçioğlu, 2002: 9; Konyalı, 1991: 251.

³¹ BOA, KA. D, 132, s.94–1; Nr. 133, s. 69–3; Erdoğan, 1998: 173.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

İ. H. Konyalı, Kalenderhane Zaviyesi’nin muntazam kesme taştan yapılmış olduğunu ve daha sonradan bir de türbe yaptırıldığını ifade etmektedir. Konyalı’ya göre türbe tekkenin şeyhlerinden Cemaleddin’e ait idi³². Muallim Memduh Yavuz 1934 yılında yayımladığı çalışmasında, türbenin yontma taşlardan yapıldığını, ön yüzünün 7, yan yüzünün 9 m uzunluğunda olup, 63 metre karelik bir sahayı işgal ettiğini ifade eder. Yavuz, büyük ve ağır bir taşla kapısının kapatılmış olduğunu belirttiği türbede bazı mezar taşları bulunduğunu yazmaktadır³³. Beyşehir Kaymakamı Abdünnafi tarafından yıktırılmış olan türbenin taşları Halkevi yapımında kullanılmıştır. Türbedeki Selçuklu tarzındaki mezar taşlarını ise Ömer Lütfi Tekin Bey, Beyşehir Müftülüğü zamanında Eşrefoğlu Camii önüne naklederek toplatmıştır. Taşların bir kısmı da bir ara belediye binası olarak kullanılan Halkevi binasının arkasına atılmıştır³⁴. Bugün Beyşehir’de bulunan ve bu çalışmada ele aldığımız sandukaların bir kısmının da Kalenderhane Zaviyesi Türbesi’nden, Eşrefoğlu Camii bahçesine getirilen sandukalar olduğunu düşünmekteyiz.

İsmail Ağa’nın yaptırdığı eserlerden bir diğeri de Beyşehir *Afşar Bey Zaviyesi*’dir. Beyşehir Kazası’na bağlı Afşar Köyü’ndeki zaviyenin yapım tarihi bilinmemekte, ancak İsmail Ağa’nın Beyşehir’de yaptırmış olduğu medresenin 771 /1369 tarihini taşıması muhtemelen Afşar Bey Zaviyesi’ni de bu tarihlerde yaptırmış olabileceğini akla getirmektedir. Tahrir kayıtlarında Afşar Bey Zaviyesi’nin vakıfları yine aynı köyde bulunan kervansaray, mescit ve köprü ile birlikte gösterilmiştir³⁵.

İ. H. Konyalı’ya göre bugün mevcut olmayan ve önünde çok geniş mezarlığı bulunan zaviye, köyün güneydoğusunda bulunuyordu. İri kesme taşlarla yapılmış olan bu eserin de Beyşehir Kaymakamı Abdünnafi tarafından yıktırıldığı ve taşlarının Halkevi yapımında kullanılmak üzere söküldüğü bildirilmektedir³⁶.

Yukarıda ifade edildiği gibi Beyşehir kaza merkezinde İsmail Ağa tarafından yaptırılan Çilledar Sultan, Kalendarhane ve Afşar Bey zaviyelerindeki türbeler ile İsmail Ağa’nın medresesi içerisinde kendi türbesi bulunmaktadır³⁷. İncelemekte olduğumuz sandukalarda belirtilen tarihler, İsmail Ağa’nın Beyşehir’de hüküm sürdüğü döneme rast gelmektedir. İki sandukanın kesin olarak Çilledar Sultan Zaviyesi’nden getirildiği bilinmekte olup; diğer sandukaların da Kalenderhane veya Afşar Bey zaviyelerinden getirilmiş olduğunu düşünmekteyiz. Günümüzde Beyşehir merkezindeki Vuslat Parkında iki, Vuslat Parkı devamındaki Sevgi adasında iki ve Eşrefoğlu Külliyesi içerisinde bulunan Yarım Türbe’de (Emir Türbesi) bir adet olmak üzere, Moğol Emiri İsmail Ağa dönemine tarihlenen toplam beş sanduka bulunmaktadır. Aşağıda söz konusu sandukalar tarih, sanat tarihi ve dil özellikleri açısından incelenecektir.

³² Konyalı, 1991: 251.

³³ Yavuz, 1934: 61.

³⁴ Konyalı, 1991: 86 ve 252, 269.

³⁵ Çiftçioğlu, 2002: 11.

³⁶ Konyalı, 1991: 97.

³⁷ Cömert (Civanmert) Dede, Yusuf Dede, (Şeyh Yusuf), Sülles Dede, Ahi Elvan Sultan, Celdan, Hacı Armağan, Yatağan, Üçler isimlerinde başka türbeler de bulunuyordu (*H.1290 (1873) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi*, Defa 6, Konya Vilâyet Matbaası, 1290/1873, s. 98; *H.1295 (1878) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi*, Defa 11, Konya Vilâyet Matbaası, 1295/1878, s. 120).

KATALOG³⁸:**Katalog No: A-2****Kime Ait Olduğu:** Seydi Ahmed bin İsmail Ağa**Yeri:** Sevgi Adası'nda yer almaktadır³⁹.**Tarihi:** 765 / 1363-1364**Türü:** Erkek mezarı**Formu:** İki kademeli, yarım altıgen formlu**Malzeme ve Teknik:** Beyaz mermer / Zemin oyma**Ölçüsü:** 158x25x25 cm**Yazı Türü:** Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: İki kademededen oluşan sandukanın alt kısmı yatay dikdörtgen prizma, üst kısmı ise yanlarda hafif eğimli ortada yarım altıgen şeklinde sivri bir tepelikten oluşmaktadır. Sandukanın alt kademesinde yan ve dar cephelerde ayrı ayrı çerçeveler içerisinde verilmiş yazı kuşakları yer almaktadır. Konyalı, sandukanın sol tarafının boş olduğunu bunun sandukanın duvara bitişik olarak yapılmasından kaynaklandığını belirtmektedir⁴⁰. Oysa sandukanın her iki cephesinde de yazı bulunmaktadır. Ancak Konyalı'nın boş diye belirttiği taraftaki yazıların kazınmış olduğu görülmektedir.

Sandukada süsleme ikinci kademe üzerinde toplanmaktadır. Baş ve ayak taraflarında yazıların üzerinde çerçeve içerisinde rumî ve palmetten oluşan bir süsleme yer almaktadır. Sandukanın üst kısmının köşelerindeki kırıklardan dolayı palmetler tam olarak görülememektedir. İkinci kademenin eğimli yüzeylerinde sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş palmet ve rumîlerden oluşan kuşaklar işlenmiştir. Birbirlerine bağlanan rumîlerden oluşan çerçeveler içerisinde palmet ve elips motifleri dönüşümlü olarak sıralanmıştır. Sol tarafındaki yazıları silinen sandukanın yine sol cephedeki süsleme kuşağı da tahrip edilmiştir. Sandukanın yarım altıgen şeklindeki tepeliğindeki mevcut izlerden bu üst kısmında da süslemelerin olduğu anlaşılmaktadır. Ama tepelik sandukanın en fazla tahrip olan bölümü olduğu için motif ve kompozisyonları tanımlayabilmek mümkün olamamaktadır.

³⁸ Katalog bölümünde Sevgi Adası A, Vuslat Parkı V ve Yarım (Emir) Türbesi YT olarak kodlanmıştır.

³⁹ Özgün halinde Çilledar Sultan Zaviyesi'nde olan sanduka, zaviyenin yıkılmasının ardından Eşrefoğlu Camiinin bahçesine getirilmiştir. Konyalı tarafından 1950'li yıllarda burada incelenen sanduka günümüzde Sevgi Adası'nda yer almaktadır.

⁴⁰ Konyalı, 1991: 99, 295.

Farsça olan ilk beyit, Sa’dî-i Şîrâzî’nin Bostan isimli eserinden alınmıştır⁴¹. Şiir mesnevî tarzında, Arûzun mütekârib bahrinin fe’ûlün/fe’ûlün/fe’ûlün/fe’ûl vezniyle yazılmıştır.

Kesânî ki dîger be-gayb enderend	کسانی که دیگر به غیب اندرند
Beyâyend u ber hâk-i mâ bugzerend	بیایند و بر خاک ما بگذرند
Azîzâ çu ber hâk-i mâ bugzerî	عزیزا چو بر خاک ما بگذری
Be-cân-ı azîzet ki zîr-i hâk bugzerî	به جان عزیزت که زیر خاک بگذری

Tercümesi:

Henüz gayb aleminde bulunanlar (henüz dünyaya gelmemiş olanlar)

Bir gün gelecek, bizim toprağımıza basıp geçecekler.

Azizim, sen de benim gibi toprağımızın üzerinde geziyorsun ama

O aziz canını bir gün toprak altına bırakacaksın.

Sandukanın devamında bulunan beyit literatürde bulunamamıştır:

Ezîn burcî meh u ten çu billûr	ازین برجی مه و تن چو بلور
... telhî der-zîr-i gûr	... تلخی در زیر گور

Tercümesi:

Bu burçtan ay ve ten billur gibi.... acıyla mezarın altındadır.

Sandukanın bu cephesindeki yazılar, kazınmıştır.

⁴¹ Bkz. Sa’dî-i Şîrâzî, 1371: 388; Sa’dî-i Şîrâzî, 1383: 285.

هذه التربة المرحوم و المغفور

سیدی احمد بن اسماعیل اغا

Hâzihi't-türbetü el-merhûm ve'l-mağfûr
Seydî Ahmed bin İsmail Ağa⁴²

Tercümesi:

*Bu türbe merhum ve mağfur, İsmail Ağa'nın
oğlu Seydî Ahmed'e aittir.*

فی التاريخ سنة خمس و ستين و سبعمائه

Fi't-târîh sene hamse ve sittîn ve seb'a mie

(765/1363-1364)

⁴² Memduh Yavuz, bu sandukayı Çilledar Sultan Zaviyesi içerisindeki Türbe'de 1934 yılında görmüş ve eserinde sadece isim ve tarih bilgisine yer vermiştir. Sandukanın başucundaki yazıları “*Hazihittürbeti elmerhum velmağfur mevlâna Ahmet ağa*”, şeklinde ayakucundaki yazıları ise “*Ettarih fi sene hamse ve sittîyn ve seabmie*” şeklinde okumuştur. Ancak sandukanın yan taraflarındaki Farsça olduğunu belirttiği yazıların birbirine geçmiş ve girişmiş olduğunu ve bu nedenle okuyamadığı yazmaktadır (Yavuz, 1934: 62). 1936 yılında yaptığı incelemede Yusuf Akyurt ise baş tarafında “*Hâze't-türbetü el-merhûm ve'l-mağfûr Seyyid Ahmed bin İsmail*” ayak tarafında ise “*fi't-târîh sene hamse ve sittîn ve seb'a mie*” şeklinde okumuştur (Akyurt, 1940: 125). Ömer Tekin ve Recep Bilginer 1945 yılında yayınlanan çalışmalarında sandukanın baş tarafında “*Hezi türbetü el merhum (Hezihittürbetü lilmerhum) el mağfur Ahmet ebni İsmail Ağa*, ayak tarafında “*Fittarih (fi tarihi) semeti hamsin ve sittine seba mietin*” yazdığını belirtmektedirler (Tekin-Bilginer, 1945: 34). İ. Hakkı Konyalı 1950'li yılların sonundan başlayarak 9 yıl süresince gerçekleştirdiği çalışmalarında bu sandukayı da incelemiş; sandukanın başucunda “*Hâzihi't-türbetü el-merhûm el-mağfûr Seydi Ahmed bin İsmail Ağa*”, ayakucunda “*fi't-târîh sene hamse ve sittîn ve seb'a mie*” yazdığını belirtmiştir. Konyalı da sandukanın yan taraflarındaki yazıları devrin nefis sülüsü ile Farsça bir kıta olarak tanımlamış ancak okunuşa yer vermemiştir (Konyalı, 1991: 99, 295).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

Katalog No: A-3

Kime Ait Olduğu: Mihr Ağa kızı Arab Melek Hatun

Yeri: Sevgi Adası’nda yer almaktadır⁴³.

Tarihi: 777 / 1375-1376

Türü: Kadın mezarı

Formu: İki kademeli, dilimli formda

Malzeme ve Teknik: Beyaz mermer / Zemin oyma

Ölçüsü: 125x22x27 cm

Yazı Türü: Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Dilimli kemerli bir tepelikle sonlanan sanduka, iki kademeli olarak biçimlendirilmiştir. Sandukanın dikdörtgen prizma şeklindeki alt kademesinin baş ve ayak kısımları ile yan cephelerinde ayrı ayrı çerçeveler içerisinde yazı kuşakları yer almaktadır. Yazı kuşakları baş ve ayak taraflarında dilimli kemerin yan yüzeylerinden başlatılmıştır. İkinci kademeyi oluşturan dilimli kemer şeklindeki tepelik, beş küçük kemerden oluşmaktadır.

Sandukada süsleme için özel bir bölüm ayrılmamış, süslemeye ilişkin motifler, yazı kuşakları içerisinde verilmiştir. Sol cephenin ayakucu tarafında satır sonunda iri bir palmet motifî, her iki yan cephede ise harflerden gelişen rumîler yazı ile kaynaşmış durumdadır.

Literatürde bulunamayan bu beyitler, Arûzun Hezec bahrinin mefâ’îlün/mefâ’îlün/fe’ûlün vezninde yazılmıştır.

Hezârân serv-i âzâd-ı hırâmân
Ki hâkeş hord u gerdeş der-hevâ şod
Der-ân morgî ki ser ez-nebte ber kerd
Ugâb-ı mergeş âhir der-bekâ şod

هزاران سرو آزاد خرامان
که خاکش خورد و گردش در هوا شد
دران مرغی که سراز نبطه بر کرد
عقاب مرگش آخر در بقا شد

Tercümesi:

Çimenlikte salınan binlerce özgür selviyi
Toprak yedi, tozları havaya gitti
Kendiliğinden yetişen bu kuşu ise
Ölüm kartalı sonunda bekâ yurduna götürdü

⁴³ Özgün halinde Çilledar Sultan Zaviyesi’nde olan sanduka, zaviyenin yıkılmasının ardından Eşrefoğlu Camiinin bahçesine getirilmiştir. Konyalı tarafından 1950’li yıllarda burada incelenen sanduka günümüzde Beyşehir Vuslat Parkı’nda yer almaktadır.

Literatürde bulunmayan bu şiir, arûzun hezec bahrinin mef'ûlü/mefâîlü/mefâîlü/feûlün vezniyle yazılmıştır.

Ber dâr ser ez-hâk ki hûn şod cigerem
Tâ bâr-i diger seyr be-rûyet nigerem
Goftâ ki merov mededem ây derd-i ser ki
În bâr ez-ân gozeşt ki bînî digerem

بر دار سر از خاک که خون شد جگر
تا بار دگر سیر برویت نگر
گفتا که مرو مددم آی درد سر که
این بار از آن گذشت که بینی دگر

Tercümesi:

*Başını topraktan kaldır, zira kan oldu ciğerim
Kaldır da bir kez daha yüzünü göreyim
Dedi ki: Dertli başınla gitme, bana yardıma gel
Bu defa seni bir daha görmem mümkün değil.*

هذه التربة
للمرحومه والامغ فوره
مهر اغا بنت عرب ملك خاتون

Hâzihi't-türbetü
li'l-merhûme ve'l-mağfûre
Arab Melek Hatun binti Mihr Ağa⁴⁴

ماتت
في التاريخ سنة سبع و سبعين و سبعمائه

Mâtet
fi't-târîh sene seb'a ve seb'in ve seb'a mie

⁴⁴ Memduh Yavuz Çilledar Zaviyesi içerisinde gördüğü ikinci sandukanın başucundaki yazıları “Hazihittürbeti elmerhume velmağfur arap melik mihr ağa binti hatun”, ayakucundaki yazıları “Matet, ettarih fi sene seba ve sebiyn ve seba mie” şeklinde okumuştur (Yavuz, 1934: 62). Yusuf Akyurt ise bu sandukanın baş tarafındaki yazıyı “Hâzihi't-türbetü el-merhûme ve'l-mağfûre Melek Hatun binti İzzet Mihr Ağa”, ayak tarafındaki yazıyı “Mâtet fi't-târîh sene seb'in ve seb'a mie” şeklinde okumuştur (Akyurt, 1940: 126). Ömer Tekin ve Recep Bilginer çalışmalarında sandukanın baş tarafında “Hezihittürbetü el merhumetü (ilmerhumeti) el mağfur (el mağfureti) Mehîr hatun binti arap Halil ağa”, ayak tarafında “Metet fittarih (tarihi) seneti sebin ve sebine ve sebamieti” yazdığını belirtmektedirler (Tekin-Bilginer, 1945:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

Tercümesi:

*Bu türbe, merhume ve mağfûre olan, Mihr
Ağa kızı Arab Melek Hatun’a aittir.*

(777/1375-1376)

Tercümesi:

O kadın, 777 yılında öldü.

Katalog No: V-2

Kime Ait Olduğu: Boğa Bey

Yeri: Vuslat Park’ında yer almaktadır⁴⁵.

Tarihi: 776 yılı Zilhicce ayının ortası / 17
Mayıs 1375

Türü: Erkek mezarı

Formu: İki kademeli, dilimli formda

Malzeme ve Teknik: Gri mermer / Zemin
oyma

Ölçüsü: 136x30x38 cm

Yazı Türü: Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Dilimli kemerli bir tepelikle sonlanan sanduka, iki kademeli olarak biçimlendirilmiştir. Sandukanın dikdörtgen prizma şeklindeki alt kademelerinin baş ve ayak kısımları ile yan cephelerinde ayrı ayrı çerçeveler içerisinde yazı kuşakları yer almaktadır. Baş tarafında kimlik bilgilerinin yer aldığı yazıların ortasına sonradan bir çukur açılmış ve yazılar tahrip edilmiştir. İkinci kademeyi oluşturan dilimli kemer şeklindeki tepelik, üç küçük kemerden oluşmaktadır.

Sandukada bitkisel ve geometrik süsleme birlikte kullanılmıştır. Yan cephelerde, yazı kuşaklarının alt kısmı hariç, üç yönde zencirek kuşakları bulunmaktadır. Beyitler sol cephede ikili zencirek ve sağ cephede kırık çizgilerden oluşan çizgisel desenlerle ikiye ayrılmıştır. Baş ve ayak taraflarında ise dilimli kemerlerin şekline uygun olarak iki yanda rumî ve ortada palmet motifleri işlenmiştir. Yazı kuşakları içerisinde de harflerden gelişen rumî motifleri görülmektedir.

34). İ. Hakkı Konyalı sandukanın baş ucunda “Hâzihi’t-türbetü el-merhûme el-mağfûre Arap Melek Hatun binti Mihr Ağa”, ayak ucunda “Matet, fittarih sene seb’a ve seb’in ve seb’a mie” yazdığını belirtmiştir (Konyalı, 1991: 98, 285, 296).

⁴⁵ Konyalı, sandukanın nereden getirildiğinin belli olmadığını belirtmektedir (Konyalı, 1991: 288).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

Taş üzerindeki beyit, ünlü Fars şairi Sa'dî-i Şîrâzî'nin Dîvân'ında bulunan 295. Gazelin 1. beytidir⁴⁶. Bu gazelde Sa'dî, dünyanın geçici olduğunu anlatmaktadır. Bu gazel ve buradaki beyit, Arûzun Muzârî bahrinin Mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün vezniyle yazılmıştır.

Besyâr sâlhâ be-ser-i hâk-i mâ reved	بسیار سالها به سر خاک ما رود
K'in âb-ı çeşme âyed u bâd-ı sabâ reved	کاین آب چشمه اید و باد صبا رود

Tercümesi:

*Toprağımızın üstünden uzun yıllar geçer
Bu kaynağın suyu akıp saba rüzgârları eser.*

Taş üzerindeki beyit, ünlü Fars şairi Sa'dî-i Şîrâzî'nin Dîvân'ında bulunan 295. Gazelin 3. beytidir⁴⁷. Bu gazelde Sa'dî, dünyanın geçici olduğunu anlatmaktadır. Bu gazel ve buradaki beyit, Arûzun Muzârî bahrinin Mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün vezniyle yazılmıştır.

Ey dûst ber-cenâze-i duşmen çu bugzerî	ای دوست بر جنازه دشمن چو بگذری
Şâdî mekon ki bâ tû hemîn mâcerâ reved	شادی مکن که با تو همین ماجرا رود

Tercümesi:

*Ey dost! Bir düşman cenazesinin yanından geçtiğinde
Sevinme, zira bu macera senin başına da gelecek.*

⁴⁶ Bkz. Sa'dî-i Şîrâzî, 1383: 435.

⁴⁷ Bkz. Sa'dî-i Şîrâzî, 1383: 435.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

المرحوم

بوغا بك رحمه الله تعالى

El-merhûm

Boğa Bey rahimehu’llâhü teâlâ ⁴⁸

Tercümesi:

Merhum Boğa Bey

Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

فى نصف

ذى الحجة سنة ستة و سبعين و سبعمائه

Fî Nısf-ı

Zi’l-hicce sene sitte ve seb’in ve seb’a mie

Tercümesi:

776 yılı Zilhicce ayının ortası/17 Mayıs 1375

Katalog No: YT-1

Kime Ait Olduğu: Kutlu kızı Sultan

Yeri: Eşrefoğlu Külliyesi Yarım Türbe’de yer almaktadır⁴⁹.

Tarihi: 766 / 1364-1365

Türü: Kadın mezarı

Formu: İki kademeli, yarım sekizgen formlu **Malzeme ve Teknik:** Beyaz mermer / Zemin oyma

Ölçüsü: 164x25x23 cm

Yazı Türü: Sülüs

⁴⁸ Konyalı sandukanın baş tarafındaki yazıları “el-merhûm Boğa Bey besiyâr sâlhâ.....hâk-i mâ reved; ez..... âyed bâd-ı sabâ reved” şeklinde, ayak tarafındaki “ve nısf..... zilhicce sene sitte ve seb’in ve seb’a mie” şeklinde okumuş; sandukanın yan yüzlerini bütünüyle okuyamamıştır. Konyalı, 1950’li yıllarda zor şartlar altında incelediği sandukanın perişan bir halde bulunduğunu, çamur ve harçla kaplı olduğunu da ifade etmektedir (Konyalı, 1991: 288).

⁴⁹ Konyalı, bu sandukayı Eşrefoğlu Camii’nin doğu duvarı dibindeki mezar taşları arasında görmüş ve incelemiştir. Sandukanın nereden getirildiğinin tespit edilemediğini ancak Çilledar Türbesi ya da mezarlığından getirilmiş olmasının muhtemel olduğunu belirtmektedir (Konyalı, 1991: 298-299).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 1 Winter 2014

Tanım ve Kompozisyon: İki kademededen oluşan sandukanın alt kısmı yatay dikdörtgen prizma, üst kısmı ise yarım sekizgen şeklindedir. Sanduka, ortadan kırılmış olup, günümüze iki parça halinde ulaşabilmiştir⁵⁰. Sandukanın alt kademesinde yan ve dar cephelerde ayrı ayrı çerçeveler içerisinde verilmiş yazı kuşakları yer almaktadır. Genel olarak süslemenin yer aldığı ikinci kademenin ayak tarafından palmet, baş tarafında ise yazıya yerilmiştir.

Sandukanın bütününde geometrik ve bitkisel süsleme farklı bölümlerde kullanılmıştır. Dikdörtgen prizmanın yanlarında yer alan yazı kuşaklarını oluşturan beyitlerin arasında ortasında altı kollu çiçeklerin yer aldığı daire şeklinde rozetlere yer verilmiştir. Sandukanın üst kısmında ise geçmelerden oluşan geometrik süsleme kuşakları görülmektedir. İkinci kademenin uzun cephelerinde zencirek kuşaklarına, semerdam şeklindeki üst kısımda ise rumî ve kıvrık dallardan oluşan bitkisel süsleme kompozisyonlarına yer verilmiştir.

Farsça hamâse tarzı eserlerin en eskilerinden biri olan, yazarı bilinmeyen Ferâmerz-nâme isimli eserde bulunan bu beyit, arûzun mütekârib bahrinin fe'ûlün/fe'ûlün/fe'ûlün/fe'ûl vezniyle yazılmıştır:

Mebâş eymen ez-gerdeş-i rûzigâr

مباش ایمن از گردش روزگار

Ki nâ-pâyidâr est u nâ-sâzigâr

که نا پایدار است و نا سازگار

Tercümesi:

Dünyanın dönüşünden emniyette olma

Zira o kalıcı değildir, kanaatkâr da değildir.

Sandukanın son kısmı okunamamıştır.

Sandukanın bu tarafındaki şiir okunamamıştır.

⁵⁰ Konyalı, 1950'li yıllarda sandukanın “bu nefis taş ortasından çatlamış ve ayrılmıştır” şeklinde bilgi vermektedir (Konyalı, 1991: 298).

هذه التربة لمرحومه سلطان بنت قتلى

Hâzihi’t-türbetü li-merhûme Sultan binti
Kutlu

Tercümesi:

Bu türbe, Merhûme Kutlu kızı Sultan’a aittir.

التاريخ فى سنة ستة و ستين و سبعمائه

Et-târîh fî seneti sitte ve sittîn ve seb’a mie⁵¹

(766 /1364-1365)

Katalog No: V3

Kime Ait Olduğu: Kalemşah... adlı bir kişiye aittir.

Yeri: Vuslat Park’ında yer almaktadır.

Tarihi: 21 Rebî’u’l-âhir 784 / 4 Temmuz 1382

Türü: Erkek mezarı

Formu: Tek kademeli, dikdörtgen prizma formu

Malzeme ve Teknik: Gri mermer / Zemin oyma

Ölçüsü: 163x26x13 cm

Yazı Türü: Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Tek kademeden oluşan dikdörtgen prizma şeklindeki sanduka, sağında tek satır halinde baş ve ayak taraflarından ise ikişer satır halinde yazı kuşakları yer almaktadır.

Süslemenin bulunmadığı sandukanın, yazı kuşakları haricindeki cepheleri de boş bırakılmıştır.

⁵¹ Konyalı sandukanın baş tarafındaki yazıları “Hâzihi’t-türbetü li-merhûme Sultan binti Kutlu” şeklinde, ayak tarafındaki yazıları “fî-târîh sene sitte ve seb’in ve seb’a mie” şeklinde okumuştur. Ancak sandukanın sağ ve sol tarafındaki yazıların Farsça olduğunu belirtmesine rağmen bu kısımların okunuşuna yer vermemiştir (Konyalı, 1991: 298).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

Taş üzerindeki beyitler, ünlü Fars şairi Sa'dî-i Şîrâzî'nin Dîvân'ında bulunan 295. Gazelin 3. ve 4. beyitleridir⁵². Bu gazelde Sa'dî, dünyanın geçici olduğunu anlatmaktadır. Bu gazel ve buradaki beyitler, Arûzun Muzâri bahrinin Mef'ûlû/fâilâtû/mefâ'ilû/fâ'ilûn vezniyle yazılmıştır.

Dâmen-keşân ki mî reved imrûz der-zemîn	دامن کشان که می رود امروز در زمین
Ferdâ gubâr-ı kâlbodeş der-hevâ reved	فردا غبار کالبدش در هوا رود
Ey dûst ber-cenâze-i düşmen çu bugzerî	ای دوست بر جنازه دشمن چو بگذری
Şâdî mekon ki bâ-tû hemîn mâcerâ reved	شادی مکن که با تو همین ماجرا رود

Tercümesi:

*Bugün yeryüzünde gururlanarak yürüyenlerin
Vücutlarının tozu yarın havaya karışacaktır.
Ey dost! Bir Düşman cenazesinin yanından geçtiğinde
Sevinme, zira bu macera senin başına da gelecek.*

هذا القبر المرحوم
قلمشاه...

Hâze'l-kabr el-merhûm
Kalemşah...

Tercüme:

Bu mezar merhum Kalemşah ...

فی تاریخ ۲۱ ربیع الآخر
سنه اربعه و ثمانین و سبعمائہ

fî târîh 21 Rebî'u'l-âhir
Sene erba'a ve semânîn ve seb'amie

(21 Rebî'u'l-âhir 784/4 Temmuz 1382)

⁵² Bkz. Sa'dî-i Şîrâzî, 1383: 435.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Günümüzde, Beyşehir merkezindeki Vuslat Parkında iki, Sevgi Adası’nda iki ve Eşrefoğlu Külliyesi içerisinde bulunan Yarım Türbe’de (Emir Türbesi) bir adet olmak üzere, Moğol Emiri İsmail Ağa dönemine yani XIV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen toplam beş sanduka bulunmaktadır. İncelenen bu sandukalardan üç tanesi beyaz (A-2, A-3, YT-1), iki tanesi ise gri mermerden (V-2, V-3) yapılmış olup⁵³, söz konusu sandukaların tamamında yazı ve süsleme kompozisyonları zemin oyma tekniğinde işlenmiştir.

Yekpare olarak yapılan beş sandukadan dördü iki kademeli (A-2, A-3, V-2, YT-1), biri tek kademeli dikdörtgen prizma şeklindedir⁵⁴ (V-3). İki kademeli sandukalardan ikisi dilimli tepelikli (A-3, V-2), birisi yarım altıgen ve birisi de yarım sekizgen tepeliklidir (A-2, YT-1).

Anadolu’da Karamanoğulları dönemi ile birlikte sanduka boyutlarında önceki dönemlere göre bir küçülme meydana geldiği anlaşılmaktadır⁵⁵. Nitekim incelediğimiz XIV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen sandukaların boyutlarının da orta ölçekli olduğu görülmektedir. Sandukaların boyları 125-163 cm, genişlikleri 22-30 cm ve yükseklikleri ise 13-38 cm arasında değişmektedir.

21 Rebi’u’l-âhir 784 / 4 Temmuz 1382 tarihli sanduka (V-6) tamamen sade iken⁵⁶, diğer 4 sandukada değişen oranlarda süslemeye yer verilmiştir. Süsleme programı tek motif ya da sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş geometrik ve bitkisel motiflerden oluşmaktadır.

Geometrik süsleme içerisinde ele alınan zencirek⁵⁷ ve çizgisel desenler yazı kuşaklarını çerçevelemekte ve süsleme kuşakları oluşturmakta; rozetler ise beyitleri birbirinden ayırmakta kullanılmıştır.

Palmet ve rumî⁵⁸ ağırlıklı bitkisel süsleme sandukaların baş ve ayak taraflarında tek motifler olarak⁵⁹, ikinci kademeleri yarım altıgen ve sekizgen biçimli taşlarda ise kuşaklar halinde yer almaktadır. Söz konusu motiflere yazı kuşakları içerisinde de yer verilmiştir. Çeşitli harflerden gelişen rumîler, yazı ile bitkisel süsleme arasında bir kaynaşmayı ortaya koymaktadır.

Sandukaların en erken tarihli 1363–1364 yılına tarihlenen Seydî Ahmed b. İsmail Ağa’nın sandukasıdır. Yakın tarihli bir diğer sanduka ise Sultan Binti Kutlu’ya aittir (1364–1365).

⁵³ Selçuklu Türbelerinde mezar sandukaları mermerin yanında taş, tuğla, çini ya da ahşap malzemeden de yapılabilmektedir (Önder, 1983: 79). Daha sonraki süreçte ise mermer malzemenin yaygınlık kazandığı görülmektedir.

⁵⁴ Beyşehir’de ele aldığımız sandukalar yekpare gövdeli ve şahidesiz yapılmış olmakla birlikte; sandukaların yöre ve zamana göre değişik biçimlerde yapılabildikleri görülmektedir. Beyhan Karamağaralı Ahlat yöresi sandukalarını şahidesiz ve şahideli olmak üzere iki kısma ayırmakta; şahidesiz sandukaları da yine kendi içinde yekpare gövdeli basit sandukalar ile gövdeli ve kapaklı sandukalar olmak üzere iki grupta ele almaktadır (Karamağaralı, 1992: 6-7). Sinop’ta Candaroğlu Beyliği’nden (1291-1461) günümüze ulaşan sandukaların çift şahideli dikdörtgen prizma şeklinde gövde ile kaide üzerine oturan dörtkenarlı prizma biçiminde bir kapağa sahip oldukları görülmektedir (Özkarı, 2001: 449).

⁵⁵ Başkan, 1996: 70.

⁵⁶ Bursa’da Devlet Hatun’un 826/1413 tarihli iki kademeli sandukası tamamen sade bir örnek olarak dikkat çekmektedir (Karaçağ, 1994: 135-137).

⁵⁷ Konya İnce Minareli Medrese Taş ve Ahşap Eserler Müzesi’nde 5820 envanter numarası ile kayıtlı 880/1475 tarihli bir sandukanın kaidesinde benzer zencirek uygulaması daha büyük boyutlu olarak görülmektedir (Erdemir, 2009: 166). Bursa’da çeşitli mezar taşlarında yazıları çevreleyen zencirekler görülmektedir (Karaçağ, 1994: 192-193; 23, 26, 28-30. Res).

⁵⁸ Kökeni konusunda kesin bir yargıya varılamamış olmakla birlikte Anadolu’da XII. yüzyıla ait ahşap eserlerden itibaren gördüğümüz rumî motifi, Selçuklu döneminden itibaren Konya mezar taşı ve sandukalarında da en çok tercih edilen motiflerin başında gelmektedir. Karamanoğulları dönemine tarihlenen Konya sandukalarındaki rumî kullanımı için bkz. Başkan, 1996: 73-74. Bursa’da 14-15. yüzyıllara tarihlenen mezar taşlarının özellikle alınlıklarında palmet ve rumî motiflerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir (Karaçağ, 1994: 172-173).

⁵⁹ Konya İnce Minareli Medrese Taş ve Ahşap Eserler Müzesi’nde 1426 envanter numarası ile kayıtlı 846/1442 tarihli ve 5820 envanter numarası ile kayıtlı 880/1475 tarihli sandukaların baş ve ayak taraflarında stilize nebatî yapraklar olarak tanımlanan benzer motifler işlenmiştir (Erdemir, 2009: 166).

1375–1376 yıllarına tarihlenen iki sandukadan birisi Arap Melek Hâtun binti Mihr Ağa'ya, diğeri Boğa Bey'e aittir. Sandukaların en geç tarihlisi ise Kalemşah isimli bir kişiye ait olan 4 Temmuz 1382 tarihli sandukadır. Bu son sanduka dışındaki dört sanduka, İsmail Ağa'nın vefat ettiği 1379 tarihinden önce yapılmışlardır. Bu durum, Beyşehir ve çevresinde zaviyeler ihdas eden ve hâkimiyeti süresince pek çok eser yaptıran İsmail Ağa'nın, oğlu ve gelini başta olmak üzere dönemindeki önemli kişilere sanduka yapılmasında bizzat etkili olduğunu düşündürmektedir.

Yapılan çalışmalar ve daha önceki araştırmalar değerlendirildiğinde, incelediğimiz sandukalardan iki tanesinin özgün yerinin İsmail Ağa tarafından yaptırılan Çilledar Sultan Zaviyesi olduğu kesin olarak anlaşılmıştır. Nitekim Çilledar Sultan Zaviyesindeki sandukalardan birisinin İsmail Ağa'nın oğlu Seydî Ahmed'e, diğerinin ise Seydî Ahmed'in eşi Arab Melek Hatun'a ait olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada incelenen diğer üç sandukanın ise tarih, dil ve sanat özellikleri açısından yine İsmail Ağa döneminde yaptırılan Kalenderhâne ve Afşar Bey zaviyelerine ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Tamamı Selçuklu sülüsü ile yazılan sandukaların baş tarafında mevtânın ismini ve ayak tarafında ise ölüm tarihini içeren ifadeler Arapça'dır. Sandukaların sağ ve sol cephelerinde bulunan metinler ise bütünüyle Farsça'dır. Bu durum, Anadolu Selçuklu Devleti (1077-1308) yıkılmış olmasına rağmen, kültürel etkisinin Beyşehir ve çevresinde devam ettiğini de göstermektedir.

Sandukalar üzerinde bulunan Farsça şiirlerin üç tanesi ünlü Fars şairi Sa'dî-i Şîrâzî (ö. 1292)'ye ait olup bir tanesi ise yazarı bilinmeyen ancak Fars hamâse edebiyatının ilk eserlerinden olan Ferâmerz-nâme isimli eserden alınmıştır⁶⁰. Diğer bir sandukadaki Farsça şiirin ise, yapılan literatür taramalarına rağmen kaynağı tespit edilememiştir.

İncelenen beş sandukadaki metin kısımlarının bütünüyle Farsça şiirlerden oluşması, üç tanesinde Sa'dî-i Şîrâzî'nin, birinde Ferâmerz-nâme'den alınan şiirlerin bulunması dikkat çekicidir. Bu durum, Sa'dî-i Şîrâzî'nin ölümünün üzerinden henüz yetmiş yıl kadar geçmiş olmasına rağmen Sa'dî'ye ait şiirlerin Beyşehir ve çevresine ulaşmış olmasında Moğol Emîri İsmail Ağa'nın bir köprü oluşturduğunu akla getirmektedir. Beyşehir ve çevresinde pek çok vakıf eseri yaptıran İsmail Ağa döneminde, yöneticiler ile tekke mensupları arasında canlı bir kültürel ortamın ve iletişimin bulunduğu da anlaşılmaktadır.

İnclediğimiz sandukalar yapıldıkları tarihten günümüze ulaşana kadar değişen oranlarda tahribe uğramıştır. Nitekim bunlardan bir tanesi ortadan ikiye ayrılmış (YT-1), bir tanesinin bir cephesi kazınmış (A-2), bir tanesinin de kimlik bilgilerinin olduğu bölüme oyuk açılmıştır (V-2). Diğer sandukalarda ise yazı ve diğer bölümlerinde çeşitli kırıklar görülmektedir. Söz konusu tahribatların bir kısmı doğal şartlardan, büyük bir çoğunluğu ise insan elinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Günümüzden yaklaşık olarak 650 sene öncesine tarihlenen ve bu çalışmada ele alınan sandukalar, bugün Beyşehir merkezinde çeşitli parklara dağılmış durumdadır. Pek çoğu halka açık parklarda ayakaltında, açık alanda sergilenen sandukalar, iklim koşulları ve insanların tahribatı altında hasar görmeye müsait bir durumdadır. Tarih, dil ve sanat özellikleri açısından eşsiz durumda bulunan bu sandukaların bir an evvel daha uygun şartlarda korunabilecek kapalı alanlara taşınması temennimizdir.

⁶⁰ Sinop'ta Candaroğlu Beyliği (1291-1461) dönemine tarihlenen sandukaların baş şahidelerine Arapça ve Farsça olarak duâlar, şiirler ve ölen kişinin kimliği; ayak şahidelerine de duâ cümlesiyle beraber kişinin ölüm tarihi yazılmıştır. Sandukaların gövdelerinde ise; Bakara, Âl-i İmrân, Kadir, Haşr ve Tevbe sûrelerinden ayetler ile hadis, Esmâ-i Hüsnâ ve çeşitli duâ cümlelerine yer verilmiştir (Özkarıcı, 2001: 449).

KAYNAKÇA**ARŞİV VESİKALARI**

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Hurufat Defterleri (HD), Nr.1079, vr. 100a, 1079, vr.101b.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Karaman Ahkam Defterleri (KA.D), 132, s.94-1; Nr. 133, s. 69-3.

H.1290 (1873) *Konya Vilâyeti Sâlnâmesi*, Defa 6, Konya Vilâyet Matbaası, 1290/1873.

H.1295 (1878) *Konya Vilâyeti Sâlnâmesi*, Defa 11, Konya Vilâyet Matbaası, 1295/1878.

YAYIMLANMIŞ KAYNAKLAR

AKYURT, Yusuf, (1940), “Beyşehir Kitabeleri ve Eşrefoğlu Cami ve Türbesi”, *TTAED*, IV, İstanbul, 91–129.

BAŞKAN, Seyfi (1996), *Karamoğulları Dönemi Konya Mezartaşları*, Ankara.

BOZKURT, Nebi (2009), “Sanduka”, *TDVİA*, Cilt: 36, İstanbul, 103-104.

ÇİFTÇİOĞLU, İsmail (2002), “Beyşehir’de Moğol Emiri İsmail Ağa’nın Eserleri ve Vakıfları”, *SDÜFEFSBD*, Sayı: 6-7, Isparta, 1-16.

ERDEMİR, Yaşar (1999), *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Beyşehir.

ERDOĞRU, M. Akif, (1998), *Osmanlı Yönetimi’nde Beyşehir Sancağı*, İzmir.

Halil Edhem, (1330), “Anadolu’da İslami Kitabeler, Beyşehri-Uluborlu-Alaiyye”, *TOEM*, Sene: 5, Numara: 27 (1 Ağustos 1330), İstanbul.

KARAÇAĞ, Demet (1994), *Bursa’daki 14-15. Yüzyıl Mezartaşları*, Ankara.

KARAMAĞARALI, Beyhan (1993), *Türk Mimari Eserlerinde Ahlat Mezartaşları*, Ankara.

KONYALI, İbrahim Hakkı (1991), *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Beyşehir Tarihi*, Haz. Prof. Dr. Ahmet Savran, Erzurum.

ÖNDER, Mehmet (1983), “Bir Selçuklu Şaheseri Mevlâna’nın Ahşap Sandukası”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XVII, Ankara, 79-92.

ÖZKARCI, Mehmet (2001), “Sinop’ta Candaroğulları Beyliği Dönemi Sandukaları”, *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı –Sanat Yazıları*, (Editörler Mustafa Denктаş-Yıldırım Özbek), Kayseri, 435-461.

Sa’dî-i Şîrâzî (1371), *Bûstân-ı Sa’dî*, Neşr: Ali Kûçekî, 388, İntişârât-ı Mehtâb, Tahran, 1371 hş./1992.

Sa’dî-i Şîrâzî (1383), *Külliyyât-ı Sa’dî*, Tedkik: Hasan-ı Enverî, 285, Neşr-i Katre, Tahran, 1383 hş./2004.

SÖZEN, Metin, (1972), *Selçuklular ve Beylikler Devri Anadolu Medreseleri*, İstanbul.

SÜMER, Faruk, (1996), “Karamanoğulları, Karamanlılar”, (Çev. M. Akif Erdoğan), *TDAD*, Sayı: 100.

Şikarî (1946), *Karamanoğulları Tarihi*, (Haz. Mesut Koman), Konya.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/1 Winter 2014

TEKİN, Ömer - Bilginer, Recep (1945), *Beyşehir ve Eşrefoğulları*, Eskişehir.

ULUÇAM, Abdüsselâm (2000), *Eski Erciş-Çelebibağı Mezarlığı ve Mezar Taşları*, Ankara.

YAVUZ, Memduh (1934), *Eşrefoğulları Tarihi Beyşehir Klavuzu*, Konya.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 1 Winter 2014

